بسم الله الرحمن الرحيم

SABİT, DEĞİŞMEZ DEĞERLERLE DÜŞÜNMEK

Câhiz; Aristo ve onun değerleriyle varlığı tanımlayan kelamcılar tarafından *'arazı hassa'* olarak görülen "gülmek, ağlamak, sevmek, nefret etmek" gibi şeylerin yalnızca kendileri ile tanımlanabileceğini ve bu tanımlamaların başka şeyler için geçerli olmadığını söyler. *Aristo mantığı*nı temel alanlar "düşünmek" dışında insanı diğer canlılardan ayıran bir *'FASLI QARİBİ'* olmadığını söylerler ve tüm insan tanımlamalarını "DÜŞÜNMEK" olan *'faslı qarib'*e ve *'hayevan'* (hisseden canlı varlık) olan *'cinsi qaribe'* göre yaparlar; *'EL İNSANU HAYEVANUN NATİQUN'* ...

İnsanın "düşünme" özelliğinin en belirgin ayırıcı özellik olduğu ispat istemeyen açık ve bedihi bir bilgidir fakat değer olarak insanı insan yapan şey sadece düşünmesi değil NASIL düşündüğüdür. Aristo'nun insanı "DÜŞÜNEN CANLI" şeklinde tanımlaması salt manada onun NESNEL tanımıyla sınırlıdır. Yani insanı ahırdaki bir canlı olarak düşündüğümüzde bu tanım geçerlidir.

Aristo ve onun takipçileri insanı "düşünen canlı" olarak tanımladıklarında bazı şeyleri gözden kaçırmışlardır. Şöyle ki içerikten bağımsız olarak "düşünmek" tek başına temel belirleyici bir değer olsaydı düşünme kabiliyeti olduğu halde düşünmeyenlerin insanlıktan çıkmış hatta bir alt cins olan "hayvan" kümesine dahil olmuş olmaları gerekirdi.

Doğuştan veya sonradan olan bir olay yüzünden aklını kullanamayanların da aynı şekilde "insan" kümesinin dışına çıkmış olması gerekirdi.

Mesela, *Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri (CDC)* dünya nüfusunun yüzde birinin yani yaklaşık 80 milyon insanın OTİSTİK olduğunu söylemektedir. Otistik olanlar başımızın tacıdır ama ne yazık ki Aristo ve takipçilerine göre bu kardeşlerimiz insan olma özelliğine sahip değillerdir.

İşin içine psikolojik hastalıklar nedeniyle düşünemeyen insanları da kattığımızda bu oran dünya nüfusunun neredeyse yarısına denk gelmektedir.

*Aristo mantığı*nı temel alanlar burada şu itirazı yapma hakkına sahiptirler. Biz, *"İnsan, düşünen canlıdır."* derken bunun insanda bir 'KUVVE' olduğunu söylüyoruz. Bazılarının hatta çok büyük oranının bu kuvveyi düzgün kullanmamaları veya bilfiil olarak izhar edememeleri, onları *"İnsan, düşünen canlıdır."* tanımının dışına çıkarmaz.

Bu itiraza şu şekilde cevap verilebilir. Eğer siz bunun her insanda bir kuvve olduğunu söylüyorsanız ve bu söyleminiz her insan üzerinde bunu görmenizden dolayı değil de çoğunlukla olan bir kanıyı genele teşmil etmenizden dolayıysa bu durumda bu bilgi "bedihi" bir bilgi değil bir varsayımı genele şamil kılmak olur; -ki bu nahivdeki *'EL-'* takısının bir özelliğinin tersten işletilmesi olur. O özellik şudur. Cinsin hakikatini mübalağa yoluyla bir ferde veya bir kısım fertlere yani cüze hasretmek.

Biraz daha açalım: “İnsan” dediğimizde aklına, fikrine bakmadan kendi türümüzden olan tüm fertleri kastederiz. Bu, içinde ilkinden sonuna kadar tüm insanların olduğu bir kümedir. Bu kümenin içinde doğuştan aklını kullanamayanlar olduğu gibi sonradan aklını yitirenler de vardır fakat eğer bu kümedeki herkes *“İNSAN, DÜŞÜNEN CANLIDIR.”* tanımıyla bir araya getirilmişse ve doğuştan aklı olmayanlar da bu kümenin içindeyse *“İNSAN, DÜŞÜNEN CANLIDIR.”* tanımı bir varsayım olur yani bir varsayımın tüm cinse şamil kılındığı bir tanım olur.

Tanımlarda asıl olan EFRADINI CAMİ, AĞYARINA MÂNİ olmasıdır. Efradından tek bir fert bile ağyar olursa tanım tanım olmaz.

*Aristo mantığı*nı savunanlar burada yine şu itirazı yapabilirler. *“İyi, güzel, hoş da sizin söylediğiniz bu şeyler kuvvelerle alâkalı değil, arazlarla alâkalıdır; tanımı ilgilendirmez.”*

O zaman biz de şunu deriz: NERDEN BİLİYORSUNUZ?

Annesinden akıl yetisi olmadan doğan birinin bu durumunun kuvveden kaynaklanan bir durum değil de araz olduğu kanısına (imanına) nereden vardınız?

Ya insan denen tür, akıl yönünden kuvve olarak ikiye bölünmüşse?

Ya bu insan türünün aslında böyleyse?

Sizin bunlara “ARAZ” demeniz sizde şu özelliklerin olmasını gerekli kılar:
1- Ya tek tek “insan” denen türün kuvvelerini görmüş, arazlarını tespit etmiş olmanız lazım
2- Ya “insan” denen türün kuvvelerini sizin taksim etmiş olmanız lazım
3- Ya da insanı yaratanın size bunu söylemiş olması lazım

Yoksa insan türünün en az %1’i akıl kuvvesi olmadan doğuyorsa siz bunun kuvveden kaynaklanan bir durum değil de araz olduğunu nasıl söyleyebilirsiniz ki?

*Aristo mantığı*nı temel alanlar başka hangi itirazı getirebilirler onu bilemem, ama şunu diyebilirim... Tek başına niteliği olmayacak bir şekilde *“İNSAN, DÜŞÜNEN CANLIDIR.”* tanımı yetersiz ve eksik bir tanımdır.

Bu tanım bir kasap için, ahırda inek besleyen çoban için, anatomik ayrımlarla mesleğini icra eden bir doktor için sadece ONTOLOJİK açından bir tanımdır.

Üstelik eğer “insan” denen türü sadece bu tanımla tanımlarsak iyi-kötü ayrımı yapmadan düşünce sonucunda gerçekleşmiş her düşünceye ve dahası bu düşünceden kaynaklanan her türlü pratiğe İNSANİ DEĞER değeri vermemiz gerekirdi.

Oysa bizzat Aristo’nun kendisi kendi devrindeki sofistleri “bu değerden yoksunlar” olarak nitelemiştir yani kendi tanımına kendisi uymamıştır.

Akılsız bir ineğin, bir köpeğin, bir atın veya başka herhangi bir varlığın değerli görülüp korunduğu, akıllı olan bir insanın da koyunlar gibi boğazlandığı bir pratiği olan insan türünün

ontolojik olması mümkün olmayan *“İnsan, düşünen canlıdır.”* tanımını tasavvurunun ilk basamağı olarak alması tam bir çelişkidir.

Annesinden akılsız doğan bir insanın inek, koyun, keçi, tavuk muamelesi görmediği bir pratiğe sahip insan türünün bu tanımı doğru kabul etmesi imkansızdır.

Evet, akıl bir kuvvedir bu kesin fakat “akıl” denen şey nasıl ki bir KUVVE ise ve bu kuvve bir tanım gerektiriyorsa, o kuvve tanımlanmış o sahada kuvve değerini kazanıyorsa bu kuvvenin BİLFİİLİNİN de bir tanımı, bir haddi, bir resmi tam’ı ve bir resm’i nakısı olması gerekmektedir çünkü kuvve ile bilfiilin uyumsuz olması asla kabul edilebilir bir şey değildir yani kuvvesine uyumsuz bir bilfiil olmaz, olamaz.

Üstelik söz konusu olan insan türü ise ve akıl ondaki bir bilkuvve ise pratiğinde en son anlaşılan kuvve akıl kuvvesidir ve bu ancak bilfiil gerçekleştiğinde bilinen bir şeydir.

Şöyle açayım:
Bir hayvan annesinden doğar doğmaz veya yumurtadan çıkar çıkmaz türünü tür yapan tüm özellikleri -ki bunlar kuvvelerdir- bilfiil olarak kullanır. Zaten onun o türe ait olduğu da bunlar üzerinden bilinir fakat insan türü kendisini kendi yapan düşünmek, akletmek özelliğini en son açığa çıkarır.

Hiçbir insanın, annesinden doğar doğmaz kendisinde akıl kuvvesinin olup olmadığı anlaşılamaz.

İşte, buna göre eğer ki *“İNSAN, DÜŞÜNEN CANLIDIR.”* tanımını biz türün en belirgin özelliği olarak alıyorsak ve “AKIL” denen şeyin de doğar doğmaz değil de belli bir zamandan sonra onda olduğunu anlıyorsak bu durumda *“Bu kuvve bilfiil açığa çıkmadığı zamanlarda insan henüz insan değil.”* dememiz gerekir.

“O kuvveyi bilfiil açığa çıkaranlar insan, çıkarmayanlar insan değil.” dememiz gerekir.

İnsana bunu diyemeyeceğimize göre;
a) *“‘İnsan, düşünen canlıdır.’* tanımı aslında bir varsayımdır, kesin değildir, zannidir.”
b) “Düşünmek insanın bir kuvvesidir ama bunun kuvve oluşu değil, bilfiil oluşu temel değerdir.”

dememiz gerekir.

Şunu hep söyledik: Bir kuvve kendisini bilfiil aşikâr etmiyorsa o kuvve “yok” hükmündedir.

Mesela, ara bir cümle olarak şunu diyelim: Allah bir kuvvedir, eğer bizi yaratmasaydı “yok” hükmündeydi çünkü o kuvveyi görecek kimse olmayacaktır.

Eğer bir kuvve ancak bilfiil olarak aşikâr olunca kuvve olduğu anlaşılıyorsa bu durumda bir hareketten hatta kuvveyi meydana çıkaran bir hareketten bahsediyoruz demektir.

İnsan türünün pratiği yani bilfiiline baktığımızda biz bu pratikte *“İNSAN, DÜŞÜNEN CANLIDIR.”* tanımının tahakkuk ettiğini göremiyoruz çünkü insan türünün hem dünü hem de bugünü düşündüklerinin değil düşünemediklerinin eseridir.

Bu durumda *“İnsan, düşünen canlıdır.”* tanımını biraz genişletelim.

İnsan kuvve olarak akıl sahibi bir canlıdır ama aynı zamanda bu kuvvesine uygun olmayan bilfiilleri tercih edebilme kuvvesine sahip bir varlıktır yani insan hem düşünebilen hem de düşünebilme yetisine rağmen düşünemeyen canlıdır.

Her neyse eğer “düşünmek” sadece kendisini bilfiil gösterdiğinde bir değere dönüşüyorsa o halde *“İnsan, düşünen canlıdır.”* tanımını ontolojik olarak değil, epistemolojik olarak anlamak zorundayız ve eğer bir EPİSTEME’den bahsediliyorsa orada DEĞERLER olmak zorundadır çünkü bu alan soyut bir alandır.

Soyut bir alanda düşüncenin düşünce olabilmesi ise ancak ve ancak düşüncenin ASIL olarak aldığı değerler tanımlarında geçerlidir.

Aslına bakılırsa baştan beri mantık örgüsünü ontolojik temellere yaslayan Aristo, iş insana gelince *“İnsan, düşünen canlıdır.”* demekle zaten insan türünün asla ontolojik bir tanımlamayla tanımlanamayacağını da zımnen kabul etmiştir yani ona göre de düşünmeyen insan ya inek, at, eşek gibi hayvan ya da odun gibi ontolojik bir varlığa dönüşmektedir.

İşte bu durum “düşünme” denen şeyin ancak sabit, değişmez değerlerle düşünme olacağını İLTİZAMİ olarak gerektirir.

Aslına bakılırsa hangi coğrafyada ve hangi inançtan olursa olsun insan türünün pratiğinin de tamamen düşünsel soyut değerler üzerine kurulu olduğu çok basit bir gözlemle anlaşılır. Hiçbir insan varlığa gördüğü, duyduğu, kokladığı vs. üzerinden davranış geliştirmez yani insan türü hiçbir varlığa ontolojik değer üzerinden davranış geliştirmez.

Kusursuzluk sadece Âlemlerin Rabbi Allah’ın olabileceği bir şeydir.

الحمد لله رب العلمين

Ramazan Demir
02.03.2024